

A scenic view of a forested valley with mountains in the background, framed by tree branches in the foreground. The text is overlaid on the bottom half of the image.

Mestské lesy Košice
na prelome tisícročí

Mestské lesy Košice na prelome tisícročí

Košice 2003

*Les, ktorý rastie,
rást' nečuješ a nevidíš,
len čuješ, vidíš jeho tíš.*

*Les, ktorý rastie,
spieva si piesne zelené
a skrýva mláďa jelenie.*

*Les, ktorý rastie,
dýcha a ty dýchaš v ňom,
v tom božom chráme velebnom.*

Štefan Sandtner

Publikácia „Mestské lesy Košice na prelome tisícročí“ je malou retrospektívou osudu lesov, v objati ktorých leží mesto Košice. Takmer sedem storočí trvá spoločná história mesta a okolitého lesného majetku.

Zo západu, severu i východu tvoria lesy prirodzené pokračovanie mesta, sú jeho „zelenými pľúcami“, miestom oddychu i relaxu, zdrojom pramenitej vody a bohatých zásob dreva. Svojou pestrosťou a rozmanitosťou sú balzomom na dušu človeka minulej i dnešnej uponáhľanej doby.

Vhodnou príležitosťou vydania knihy je 10. výročie vzniku Mestských lesov Košice s.r.o. Novodobá história správy lesného majetku mesta Košice začala v roku 1992, kedy boli pre mesto obnovené vlastnícke práva k lesom. Mestské zastupiteľstvo následne rozhodlo o založení vlastného podniku pre správu svojho lesného majetku.

Desať rokov vo vývoji lesa znamená pri jeho dlhovekosti iba zrnko jeho histórie. V osudoch mesta, podniku a hlavne lesníkov ide však o významnú etapu. Nové spoločensko-ekonomické podmienky po roku 1989 priniesli veľa zmien a nových pohľadov aj na hospodárenie s lesným majetkom mesta.

Prvá časť knihy je venovaná historickým súvislostiam od prvopočiatkov užívacích a majetkových práv mesta

Košice k okolitým lesom až po rok 1950, kedy sa lesy dostali pod správu štátu. Autorom je JUDr. Ján Gašpar, historik, znalec okolia Košíc a prírodných krás Slovenska.

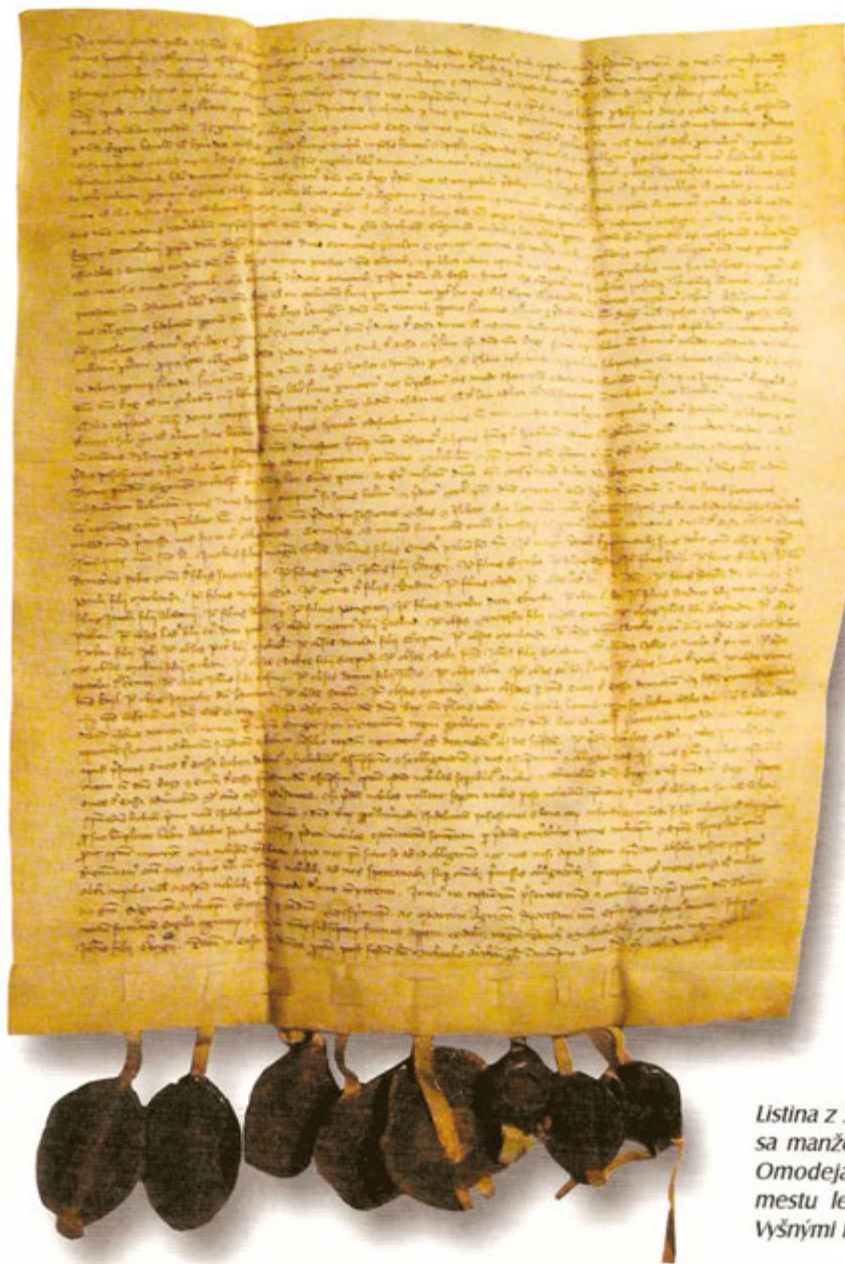
Druhá časť zachytáva súčasný stav lesného majetku, trendy jeho obhospodarovania i jeho prínos pre Košice a ich obyvateľov v rokoch 1993 – 2003. V prenesenom význame je jej tvorcom celý kolektív pracovníkov Mestských lesov Košice. Mojimi najbližšími spolupracovníkmi pri napísaní a zostavení tejto časti knihy boli kolegovia, zariadení lesníci, Ing. Ľubomír Juhás a Ing. Miroslav Tököly.

Knihka je autorskou výpoveďou a nerobí si nárok podať vyčerpávajúcu informáciu zo všetkých oblastí histórie a súčasnej činnosti. Kolektív autorov je tvorený nadšencami, ktorých snahou bolo zachovať historické i súčasné údaje o lesnom majetku mesta Košice pre budúce generácie.

Zverejnené fotografie sú z osobného archívu autora historickej časti, dobové mapy a plány z fondu Archívu mesta Košice, za čo patrí poďakovanie jeho riaditeľovi JUDr. Jozefovi Kirtšovi a pracovníkovi Mgr. Ladislavovi Baloghovi. Súčasnnosť je dokumentovaná autentickými zábermi, ktorých autormi sú pracovníci Mestských lesov Košice. Fotografie avifauny sú dielom Jozefa Mihóka.

Verím, že publikácia Vás zaujme, obohatí a bude slúžiť ako zdroj informácií i propagácie činností Mestských lesov Košice s. r. o.

ING. JULIAN TOMAŠÍK
riaditeľ Mestských lesov Košice

Listina z 3. októbra 1311, ktorou sa manželka a synovia palatína Omodeja zaväzujú odovzdať mestu les "silva nigra" medzi Vyšnými Košicami a Gelnicou.

1. Z HISTÓRIE KOŠICKÝCH LESOV

1.1. VZNIK A ÚZEMNÝ VÝVOJ LESNÉHO MAJETKU MESTA

Lesné bohatstvo mesta Košice zohrávalo v živote jeho obyvateľov od nepamätí významnú úlohu predovšetkým pre svoje hospodárske využitie. V minulosti bolo objektom úžitku, poskytujúcim predovšetkým drevo na výstavbu obydlí, výrobu domáceho náradia a vykurovanie. Lesné plody a zver sa zas výrazne podieľali na výžive obyvateľov.

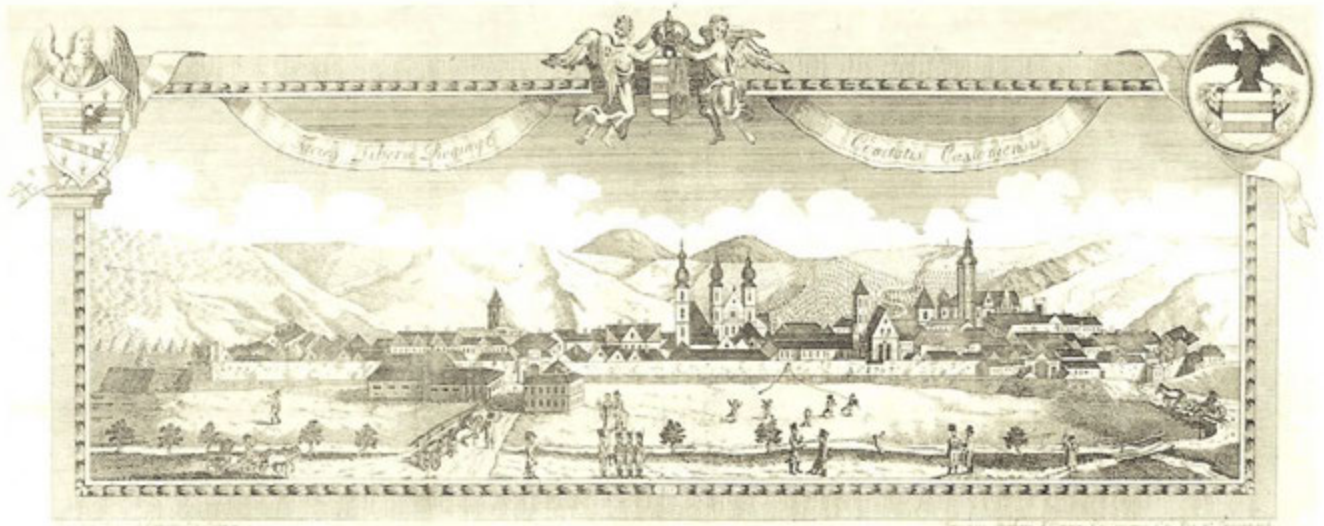
V neskorších časoch bolo lesné bohatstvo mesta predpokladom rozvoja baníctva, vzniku remesiel a priemyselného spracovania kovov. Predovšetkým od začiatku 18. storočia poskytovalo pekné lesné okolie košickým mešťanom aj možnosti oddychu, liečby a rekreácie.

Počiatky ľudskej civilizácie na lesnom území patriacom teraz mestu Košice, spadajú do doby osídľovania Košickej kotliny. Človek tu žil už v staršej dobe kamennej – paleolite. Z obdobia neolitu – mladšej doby kamennej, sa v tejto oblasti našli sídliská bukovohorskej a potiskej kultúry staré 6 a pol až 5 a pol tisíc rokov. V mladšej dobe železnej územie osídlili keltské kmene Kotínov, ktorí už mali vysokú kultúru a pravdepodobne sa v tejto oblasti zaoberali aj ťažbou a spracovaním železnej rudy (dolina Potoky, okolie Košickej Belej), čomu nasvedčujú stopy v okolitých lesoch (zaniknuté štôlne, zvyšky trosky a hlušiny), ktoré nemožno prisúdiť tunajšej neskoršej stredovekej baníckej činnosti. V 7. a 8. storočí zasiahli do tejto oblasti kočovní Avari a v tom čase tu prichádzajú aj prví Slovania. Teda už pred prvou písomnou zmienkou o Košiciach žilo na ich teritóriu slovanské obyvateľstvo, ktoré pôdu a okolité lesy užívalo na základe práv rodových občin.

V polovici 11. storočia jazdecké družiny Maďarov prenikali na sever do horských a lesnatých oblastí a dobyté územia sa stávali postupne súčasťou ranofeudálneho uhorského štátu. Po bývalých podma-

nených užívateľoch sa tieto územia ako „*res nullius*“ (vec nikoho) dostávali do dedičného vlastníctva panovníka, ako majetok kráľovskej koruny. Kráľ osídľoval získané teritóriá svojimi vojenskými družinami a neskôr i nemeckými kolonistami, ktorí sa zaoberali hlavne baníctvom, remeslami a obchodom. Strach panovníckeho dvora z obyvateľov „horskej krajiny“ a nedostatočné komunikačné spojenie znemožňovali na novozískaných územiach správu kráľovského, vtedy predovšetkým lesného majetku. Ešte aj okolo roku 1200 prevládali obavy zo starousadlíkov v oblasti Hornádu, a preto dochádzalo k donáciám niektorých častí týchto korunných majetkov za verné služby a zásluhy kráľovským úradníkom, vojenským veliteľom i bohatým košickým mešťanom, ktorými boli predovšetkým noví nemeckí osadníci. Prevažná časť dnešného lesného majetku Košíc sa v zachovaných listinách z polovice 13. storočia spomína niekedy ako „čierny les“ (*silva nigra*), inokedy ako „veľký les“ (*silva magna*). Takéto označenia v listinách z rokov 1249 a 1261 poukazujú na rozsiahlosť lesných komplexov medzi Košicami a Gelnicou, resp. medzi horným tokom Čermela, hradom Sokol a Gelnicou. Je potrebné zdôrazniť, že označenie „čierny les“ alebo „veľký les“ sa vyskytovalo iba v dobových úradných listinách feudálov a tieto názvy poukazovali na rozsiahlosť lesného komplexu a farbu, v akej sa pozorovateľovi javil z Košickej kotliny a relatívne vzdialených feudálnych stredísk. Nemyslelo sa tým na ihličnatý lesný porast, ktorý sa vo vtedajšom ponímaní označoval tiež ako „čierny“, hoci sa v tunajších lesoch vyskytovali samozrejme aj tieto dreviny. Predkolonizačné slovanské obyvateľstvo označovalo tieto lesy nie ako „čierne“, ale ako „Buken“, podľa prevažujúceho bukového porastu. Toto označenie pre lesy okolia Košíc prevzali po svojom príchode okolo roku 1243 aj nemeckí kolonisti.

Spomínaný lesný majetok sa rozprestieral na pomedzí troch žúp – Spišskej, Šarišskej a Abovskej.

Pohľad na mesto Košice od západu. Vľavo svahy Hradovej, v pozadí hrebeň Košickej hory. Rytina Jozefa Zöhnera z roku 1811.

Čierny les bol pôvodne vlastníctvom uhorského kráľa ako jeho komorské panstvo a košickým kolonistom bolo na základe privilégia panovníka Bélu IV. umožnené právo jeho užívania. Toto svoje komorské panstvo mohol kráľ ľubovoľne odpredať, alebo za zásluhy niekomu hoci i dočasne udeliť, alebo darovať. Konkrétne teritoriálne vymedzenie užívacieho práva „čierneho lesa“ pre mesto Košice poznáme až z listiny z roku 1297 a zahŕňa oblasť od Čermeľa na juh po Myslavský potok a západne po riečku Belá a Hnilčík.

V duchu kresťanstva patrilo v stredoveku každé feudálnymi neosvojené a nevyužívané územie panovníkovi „z božej vôle“. Ľud bezprostredne spojený s lesom a každodenne životne odkázaný na jeho produkciu ho chápal ako svoj, či priamo „boží“. Zvykové právo miestnych užívateľov lesa, kým ten patril kráľovi a on ho zatiaľ nikomu nedaroval, ani nepoveril jeho spravovaním, nebolo obmedzené. Vháňali doň svoje stáda na pastvu, vyrubovali a vypaľovali porasty, kľčovali ich na polianky a lesné lúky, inštalovali nástrahy a siete na lov zveri. Tieto zdedené užívacie zvyky starousadlíkov, zaoberajúcich sa pastierstvom a roľníctvom, treba rozlišovať od „práva

užívať kráľovské lesy“, ktoré panovník privilégiami priznával pozvaným kolonistom a mešťanom, predovšetkým v záujme rozvoja remesiel a budovania osád. Obsahom tohto práva bola hlavne ťažba a odvoz drevnej hmoty, pálenie drevného uhlia a lámánie kameňa.

Po vpáde Tatárov povolal uhorský kráľ Béla IV. v rokoch 1242 – 1243 do krajiny a aj do čiastočne vyludnenej oblasti trhovej osady Košice a vtedy ešte viacerých neosídlených lokalít na jej okolí, druhú vlnu nemeckých osadníkov, flandersko-dolnosaských kolonistov. Dvaja z nich Samphleben a Obl, občania Nižných Košíc sa na základe darovacej listiny kráľa z roku 1261 stali feudálnymi majiteľmi Vyšných Košíc (*Superior Kassa*) spolu s opevnením na vrchu Hradová. Zároveň im udelil výsady, medzi ktoré patrili výhody pri odvádzaní desiatok, čiastočné samosprávne práva s obmedzením kompetencií župana ako kráľovského úradníka, možnosť voľby richtára a farára, oslobodenie od vojenskej služby a podobne. Samphleben a Obl sa stali dedičnými pánmi zeme Vyšné Košice, ktorá zahrňovala vrch Hradová, spolu s územím medzi Čermeľom a Hornádom po tok Pstružníka na severe. Toto územie bolo dovtedy obývané

slovanskými usadlíkmi na čele s Gálom, Petrom, Vladimírom a Teodorom, ktorí zaň dostali ako náhradu zeme v Čani a Gyňove. Kráľ od Samphlebena a Obla očakával, že jeho dožiadania budú plniť ochotnejšie ako predošli slovanskí osídlenci a náčelníci ich občín. Na prelome 13. a 14. storočia však územie Vyšných Košíc od dedičov Samphlebena a Obla násilím dočasne získal palatín Omodej so svojimi synmi, ktorý na vrchu Hradová (466 m) nechal postaviť na mieste staršieho (pravdepodobne) dreveného hradiska kamenný hrad, z ktorého až do svojej porážky v bitke pri Rozhanovciach v roku 1312, podnikali lúpežné výpady na mesto (Nižné) Košice.

Územie na severozápad od Hradovej, proti toku Čermeľa až po jeho pramene a neskoršiu obec Košická Belá, vlastnila v 13. storočí pred vpádom Tatárov a príchodom nových nemeckých kolonistov občina Dionýza a jeho rodákov (*terra Dionisy*). Toto územie spolu s „čiernym lesom“ na severozápad a západ od Vyšných Košíc a Čermeľského údolia až po panstvo Sokol na severe, potok Myslava na juhozápade a rieku Hnilec na severozápade, daroval v roku 1297 kráľ Ondrej III. košickému mešťanovi Hannusovi, ktorý bol komorským grófom, t. j. úradníkom kráľovskej župnej správy. Panovník sa mu tým odvdčal za snahu o potlačenie odbojného oligarchu Omodeja. Hranice darovaného územia medzi mestami Gelnicou a Košicami a potokmi Myslavou a Čermeľom, siahajúce až po riečku Belá a potoky Opátka a Rieka, presne vyčlenila kráľovská komisia až vtedy, keď košickí mešťania v roku 1311 zabili nenávideného utlačovateľa Omodeja.

Základ teritória mestského lesného majetku sa začal vytvárať predovšetkým po roku 1307, kedy Košice získali dnes už zaniknutú osadu Harbovec (názov podľa dreviny hrab), ktorú až dovtedy vlastnil košický kráľovský úradník, komes Areus. Na lokalite s dnešným odvodeným názvom Girbeš postavilo mesto začiatkom 20. storočia horáreň, ktorá stojí dnes opustená v chatovej a záhradkárskej kolónii severozápadne od Myslavy.

V roku 1323 Košice odkúpili od piatich Hannusových synov ich dedičstvo „čierny les“, v tom čase ešte neosídlený, kde v roku 1397 vznikla obec Košická Belá

a medzi rokmi 1500-1505 aj bývalá banícka osada Košické Hámre.

Jediný lesný majetok, ktorý od počiatku patrilo priamo košickým mešťanom a tým aj mestu, získali od kráľa v 13. storočí košickí nemeckí kolonisti – mešťania na území, ktoré sa tiahlo od Torsy po Košickú horu (360 m). Jej teplé juhozápadné svahy, s porastom na vidlicovite rozvetvených strmých roklinách, mali starobylý názov nemeckého pôvodu Furča (vidlica). Využívali ich predovšetkým na zakladanie majerov a viníc, podobne ako neskôr v severozápadnej časti chotára Košíc na Červenom vrchu (od začiatku 15. storočia tu boli aj vinice dominikánov), v severnej časti na Bankove a na juhovýchodných svahoch Čermeľského údolia (neskôr postupne nazývaných Banisko a Bornemiszoza úvrať). Na mestskom majetku v lesoch Košickej hory sa okolo pôvodného majera neskôr vyvinula obec Košická Nová Ves, písomne doložená v roku 1297.

V roku 1347 odkúpilo mesto (Nižné) Košice od dedičov Samphlebena a Obla majetok Vyšné Košice spolu s hradom, a tak mohlo dôjsť k splynutiu Vyšných Košíc spolu s ich lesným majetkom s Nižnými Košicami do jedného administratívneho a sídelného celku.

V roku 1376 zrušil kráľ Ľudovít I. podvodom získané vlastníctvo obcí Nižný a Vyšný Klátov bratom Petrovi a Mikulášovi Čurkovcom a obe obce aj s ich lesným chotárom dal do vlastníctva Košíc. V roku 1397 získalo mesto aj majetky obce Ťahanovce a roku 1376 časť majetkov Myslavy, ktorú mesto úplne získalo až v roku 1408.

Lesné územie na pravom brehu potoka Belá smerom k Vysokému vrchu a údoliu Hornádu, ktoré bolo pôvodne tiež kráľovským majetkom, patrilo v 14. storočí už pánovi hradu Sokol Budislavovi, ktorý v rokoch 1347 – 1364 nechal vyklčovať les na severnom okraji územia Vyšných Košíc, usadzoval tam svojich poddaných a založil dedinu Kavečany. Košickí mešťania preto v roku 1364 žalovali Budislava pred kráľovským súdom, ktorý dedinu Kavečany pririekol Košiciam, lebo vznikla na ich území. Páni hradu Sokol však aj naďalej od svojich usadlíkov, obyvateľov Kavečian, vyžadovali poddanské dávky, a preto si Košice v ďalšom spore vymohli od uhorského

panovníka Žigmunda Luxemburského roku 1423 na Kavečany osobitnú donáciu, čím ich získali definitívne. V roku 1429 za služby kráľovi získalo mesto i hrad Sokol, ktorý v priebehu ďalších 10 rokov nechalo zbúrať.

Ako odmenu za financovanie cisárových vojen v Poľsku a Litve daroval Žigmund Luxemburský mestu Košice spolu s hradom Sokol aj šarišské obce, ktoré

patrili tomuto hradu. Boli to dediny Sokol, Tepličany, Kostolany, Malá Vieska, Malá a Veľká Lodina, Rokycany, Suchá Dolina, zaniknutá osada Stredná Lodina a dnes už vodnou nádržou zatopená obec Ružín. V roku 1447 získalo mesto kúpou Bašku a v roku 1480 Kaľšu.

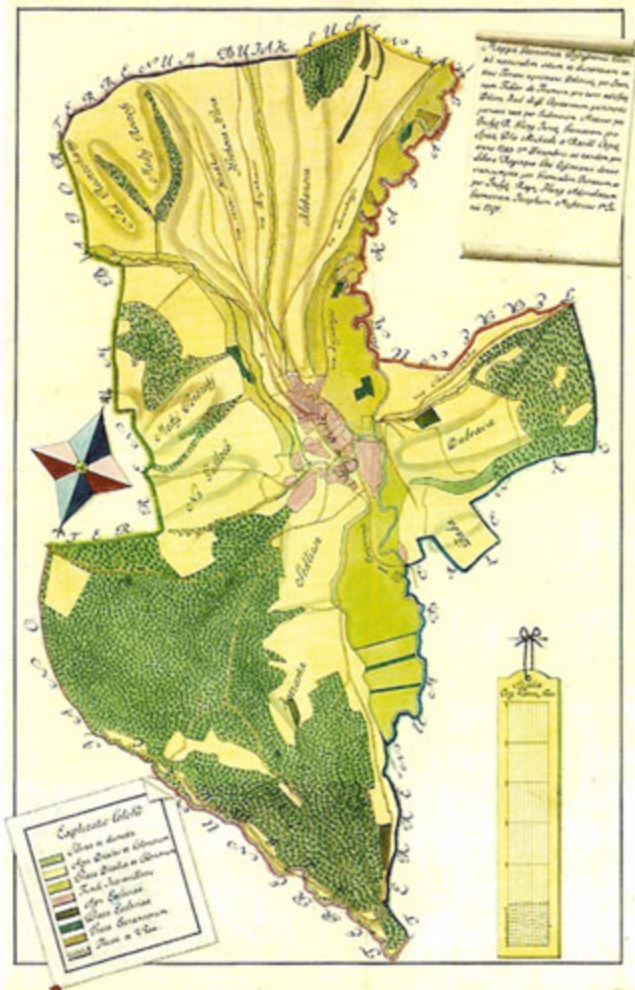
V roku 1459 získali Košice od panovníka Zlatú Idku spolu s právom dolovať zlato a striebro. Podmienky banského podnikania sa rozšírili v roku 1491 aj kúpou banických dedín Hýľov a Bukovec.

Predovšetkým v záujme rozvoja obchodu s vínom rozšírilo mesto svoje majetky kúpou mestečka Garadna (1466) a k nemu príľahlých obcí Felső Szobonya a Alsó Szobonya (1479) ako aj mestečka Forró (1510) vo vínorodých oblastiach tokajského podhoria. Súčasťou všetkých získaných majetkov boli samozrejme aj príslúchajúce obecné lesy.

Pozemkový majetok mesta Košice sa postupne stal najväčším mestským majetkom v bývalom Uhorsku. Koncom 19. storočia v jeho rámci dosiahli mestské lesy výmeru 29 876,3 katastrálnych jutár (rakúskych). Z toho na území Abovsko-turnianskej župy a Košíc 18 054,1 a v Šariši 11 822,2 jutár. Toto domínium – vlastníctvo mesta, bolo významné ako svojim rozsahom, tak aj možnosťami ekonomického podnikania. Na vlastníctvo lesov sa vŕzali nielen možnosti banickej ťažby, ale aj rozvoj remesiel, obchod s drevom, chov a pastva dobytká.

1.2. LESNÉ ZÁKONY, NARIADENIA A ŠTATÚTY

Rozvojom banského podnikania predovšetkým od polovice 16. storočia si štát i majitelia jednotlivých panstiev, na ktorých sa toto podnikanie uskutočňovalo, začali viac ako doteraz uvedomovať význam lesného bohatstva pre zabezpečenie svojich banských prevádzok. Rozvoj banickej činnosti tak podnietil vydanie prvých pravidiel, ktoré upravovali aj podmienky užívania lesov. Škody na lesných porastoch v tom čase spôsobovala predovšetkým valaská kolonizácia. Valasi pastvou dobytká, kôz a oviec zapríčinili pustošenia lesa, predovšetkým nadmerným a nešetrným výrubom a kľčováním, no aj samotné stáda poškodzovali a ničili mladé

Situačný plán chotára poddanskej obce Rokycany z roku 1791.
Autor Jozef Muszenics

Časť mapy severozápadnej časti lesov slobodného kráľovského mesta Košice. Autor František Rozsany - 1845/46

lesné porasty. To zapríčinilo úbytok lesov v prospech rozvoja banského podnikania. Snaha o ochranu lesa vyvolala potrebu jeho rozlíšenia na les hospodársky dôležitý, slúžiaci pre obchodné a priemyselné účely a les pasienkový, ponechaný pre potreby obyvateľstva.

Rozvoj baníctva mal teda pozitívny vplyv na hospodárne spravovanie lesov, ktoré zas boli jedným z predpokladov banickej činnosti. Od 16. storočia boli preto spravovanie a hospodárska činnosť v baníctve a lesníctve navzájom zjednotené. Postupne aj súkromné bane prešli pod správu dolnorakúskej kráľovskej komory, ktorá sa usilovala pozdvihnúť hornouhorské banské podniky a lesy. Na ochranu lesov preto cisár Ferdinand I. už v roku 1558 vydal všeobecné nariadenie, ktorým na ochranu lesa znovuustanovil lesných hájnikov – medziasom zaniknutú funkciu, pôvodne ešte z 13. storočia. Tí mali povinnosť dozerať, aby v lesoch, kde sa uskutočňuje banské a hutnícke podnikanie, nedochádzalo k ničeniu porastov ich neoprávneným výrubom a pastvou. Pre správne hospodárenie v lesoch jednotlivých panstiev bol v Uhorsku vzorom aj hallštatský lesný štatút z roku 1561.

Na jeho základe mesto Košice vydalo už v roku 1563 svoj prvý lesný poriadok, podľa ktorého sa uskutočnil aj prvý súpis fyzického stavu lesného majetku. V tomto poriadku mesto Košice zosúladiť potrebu dreva so skutočným stavom a akosťou lesných porastov. Štatút predpisoval lesným odborníkom – správcom majetku, vypracovať plány na spotrebu dreva, spôsob jeho použitia, uzatváranie zmlúv s drevárskymi a uhliarskymi majstrami, vykonávajúcimi svoju činnosť pre potreby mesta.

Prvou všeobecnou kodifikáciou, ktorá upravovala práva a povinnosti majiteľov a užívateľov lesa bol Maximiliánov lesný poriadok, ktorý vydal cisár Maximilián II. v roku 1565. Ten sa pokladá za základ odborného lesného hospodárenia u nás a jeho hlavnou prioritou bolo zabezpečenie dostatku dreva pre banské a hutnícke podnikanie. Ukladal šetrné hospodárenie s lesnými porastami a drevnou surovinou, zabezpečenie ochrany lesa predovšetkým stanovením podmienok pasenia dobytká, kôz a oviec. Spomenuté predpisy boli základom pre počiatkové snahy o hospodársku úpravu lesov.

Právnym predpisom, ktorý zásadným spôsobom vymedzil právomoci šľachty a ostatných vlastníkov, dispozičné s ich lesným majetkom a pokúšal sa o výraznejšiu nápravu pomerov v lesnom hospodárstve, bol Lesný patent cisárovný Márie Terézie, pre územie Uhorska vydaný v roku 1769. Vychádzajúc z doterajších poznatkov a z potreby aktualizácie starších nariadení a poriadkov (1558, 1565) výraznejšie ako doteraz zavádzal do užívania lesov efektívne hospodárske metódy, ktoré určovali rubnú zrelosť a poriadok pri ťažbe dreva, stanovili spôsob novej výsadby a rozširovania lesných porastov a zaistenia trvalého úžitku z lesa. Každý majiteľ lesa bol povinný zistiť druh a výmeru lesných porastov, v ktorých hospodáril. Bolo potrebné les zmerať, zmapovať, podrobne ho opísať a rozdeliť na hospodárske skupiny podľa možnosti ich využitia. Pre jednotlivé druhy drevín, určené na ďalšie spracovanie, sa stanovila rubná zrelosť v rozmedzí od 30 rokov pre topoľ, lipu a brest až po 200 rokov pre dub. Patent ďalej určoval spôsob ťažby a novej výsadby, druhy lesných kultúr, budovanie lesných ciest, rekultiváciu lesa. Dozor nad dodržiavaním lesného poriadku mal zabezpečiť župný úradník. Pre vykonávanie hospodárskych úloh bola ustanovená funkcia lesníkov a ochranu jednotlivých lesných celkov mali zabezpečovať hájníci.

V roku 1780 vydal cisár Jozef II. tzv. Jozefský kataster, ktorý vyžadoval ocenenie lesov pre potreby zdaňovania. V roku 1791 vyšiel zákon o zamedzení pustošenia lesa. Tento zákon v podstate iba znovu zdôraznil hlavné zásady Tereziánskeho patentu. V roku 1807 bol vydaný zákonný článok č. 21 o zachovaní lesov, ktorý v Uhorsku platil (s prestávkou v rokoch 1848 – 1867) až do vydania lesného zákona v roku 1879. Upravoval spoločné užívanie lesov viacerých vlastníkov.

Lesný zákon č. 31 z roku 1879 bol prvým dokonalým lesným zákonom u nás. Platil s určitými zmenami aj v bývalom Československu. Svoju platnosť stratil až v roku 1960, kedy bol nahradený zákonom č. 166 Zb. o lesoch a lesnom hospodárstve (lesný zákon).

Lesný zákon z roku 1879 vymedzil pojem ochrany lesov, stanovil a definoval lesnú pôdu, zakazoval pastvu

v ochranných lesoch, stanovil zákaz kladenia ohňa v lese a postupy v prípade vzniku lesného požiaru, určoval spôsoby ničenia škodlivého lesného hmyzu. Nariadil povinnosť hospodáriť podľa pravidelne vypracovaných lesných hospodárskych plánov aj v lesoch miest, obcí a ostatných súkromných vlastníkov, stanovil im povinnosť zamestnávať odborne spôsobilý lesný personál, určoval práva a povinnosti štátnym lesným inšpektorom. Pre horárov stanovil právo nosiť a použiť zbraň v službe, jednotlivým kategóriám lesných zamestnancov stanovil podmienky a povinnosť nosenia lesníckej uniformy a služobného odznaku. Obsahoval ustanovenia o lesných priestupkoch a ich riešení, predpisy o zalesňovaní holín, zamedzovaní erózie lesnej pôdy a spôsoby dopravy vyťaženého dreva.

V roku 1898 bol vydaný zákonný článok 19, ktorý upravoval správu spoločne užívaných lesov komposorátov a bývalých urbarialistov a ostatných vlastníkov menšieho lesného majetku. Tieto lesy, ktoré nemali vlastný odborný a technický personál spravoval štát prostredníctvom inšpektorov, ktorí boli orgánmi odborného dohľadu.

Po vzniku Československa bol vydaný zákon č. 82/1918 o dočasnej ochrane lesov. Sprísnil kontrolu štátu nad dodržiavaním rubnej zrelosti porastov, predĺžil platnosť lesných hospodárskych plánov a upravil povoľovanie ťažby mimo plánu.

Všetky tu spomenuté, ako aj ostatné právne predpisy upravujúce správu a hospodárenie na lesnom majetku, sa v podmienkach lesov mesta Košice prakticky uplatnili jednak pri správe a organizácii lesníctva, pri vydávaní lesných hospodárskych plánov (1854, 1884), štatútov (1563, 1904), ako aj pri zabezpečení zákonného postupu pri hospodárení na lesnom majetku.

1.3 ORGANIZÁCIA A SPRAVOVANIE MESTSKÉHO LESNÉHO MAJETKU

Rozvoj organizovaného spravovania lesov na území Slovenska bezprostredne súvisí s vývinom jeho administratívno – politického systému. Svoje počiatky má v lesoch patriacich kráľovskej komore. Kráľovské panstvá

spravovali župani – *išpáni*, ktorí ako členovia kráľovského dvora mali titul *comes*, čo znamená člen (kráľovského) sprievodu. V staronemeckom označení malo ten istý význam slovo *Graf*, t. j. gróf. Sídlnami spravovania majetkov panovníka boli kráľovské hrady. Ako hospodárske strediská korunných panstiev sa postupne stávali administratívnymi strediskami, okolo ktorých sa vyvinuli kráľovské župy (stolice). Na kráľovských panstvách a podľa ich vzoru neskôr aj na súkromných majetkoch, boli vrchnou inšinciou všetkých záležitostí súvisiacich s ochranou lesov, poľovníctvom a rybárstvom tzv. lesní išpáni. Priamo v lese zabezpečovali starostlivosť o porasty a zver ich strážcovia - hájníci. Týmito funkciami poverení pracovníci sa v listinách z polovice 13. storočia už spomínajú veľmi často. Funkcia takýchto kráľovských lesných služobníkov bola dedičná. Hájníci boli oslobodení od platenia daní, iných kráľovských dávok a mýt. Vzhľadom na význam hájníkov aj ako strážcov hraníc, boli v hraničných oblastiach organizovaní podobne ako vojsko. Tu boli ich predstavenými kráľovskí desiatnici (*decurio*) a stotníci (*centurio*), ktorým podliehalo desať, resp. sto hájníkov.

Zdokonalenie spravovania lesného majetku a jeho organizácie nastalo od 16. storočia pod vplyvom rozvoja baníctva a hutníctva, ktoré kládli na spotrebu dreva zvýšené požiadavky. V tomto období sa od lesných hájníkov vyžadovalo aj plnenie určitých hospodárskych úloh. Pri výkone odborných lesných prác dochádzalo k diferenciacii a špecializácii lesného personálu.

Banské komory už od polovice 16. storočia mali pre vybavovanie lesníckych záležitostí zavedenú funkciu lesného dozorca – lesmajstra (*Waldmeister, erdmester*), ktorý bol už prvým lesohospodárskym odborníkom a stál na čele príslušného lesného úradu. Spočiatku mu priamo podliehali hájníci, v 18. storočí už lesníci. Medzi hlavné povinnosti lesmajstra patrilo dozor nad riadnym užívaním lesa, starostlivosť o uchovávanie nezmenšenej rozlohy lesných porastov, povoľovanie ich ťažby pre stavebné účely, dodržiavanie predpisov pri výrube dreva na banské a hutnícke podnikanie. Dozeral na prácu a vyplácal drevárskych a uhliarskych majstrov.

Musel vykonávať pravidelné pochôdzky v lesnom majetku a podávať o tom hlásenia. Dozeral na riadny výkon práce hájnikov, vyznačoval rúbaniská, stanovoval spôsob použitia vyťaženého dreva.

Funkcia lesníkov (*Waldförster, föerdész*) ustanovená v roku 1769 Lesným patentom Márie Terézie sa vyvinula z prirodzenej a postupnej diferenciacie práce hájnikov. Boli vedúcimi jednotlivých lesných úsekov a dozerali na prácu hájnikov, drevárskych majstrov a uhliarov. Ich povinnosťou bolo zabezpečiť dodávky pre banské a hut-

Situčný plán chotára a obce Košické Hámre. Autor František Rozsáy -1857

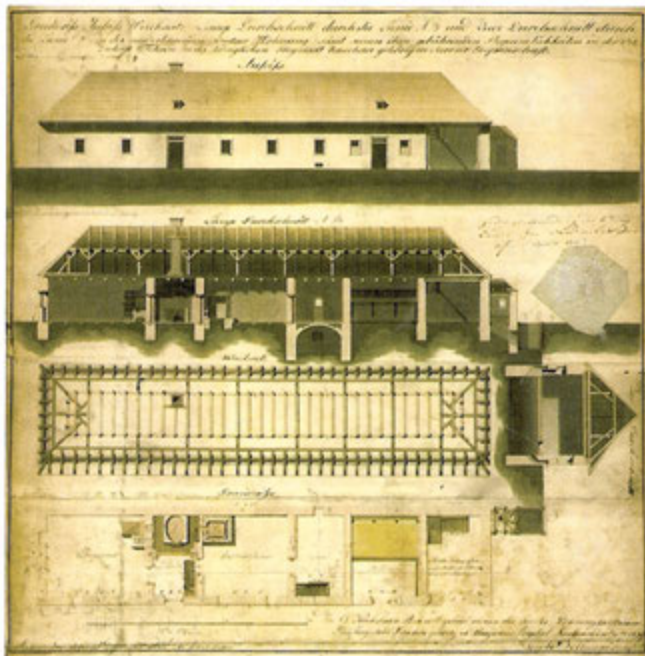
(AMK, sig. IV/24)

nické prevádzky dostatkom dreva a dreveného uhlia, dodávať palivo pre panské inštitúcie, stavebné drevo a drevo pre zhotovovanie náčinia. Lesníci zodpovedali aj za dodržiavanie zákonných nariadení týkajúcich sa lesov ako aj lesných poriadkov, určovali potrebu a predaj dreva pre poddaných, dozerali na činnosť pastierov v lese a povoľovali ich pobyt v lesných porastoch najdlhšie do dňa sv. Michala (29. september). Kontrolovali manipuláciu a prepravu vyťaženej drevnej hmoty, spôsob ťažby a dodržiavanie stanovených pracovných postupov. Zodpovedali za obnovu lesných porastov, stav technických zariadení, akými boli rizne, umelé vodné nádrže, hrable a hate. Kontrolovali kvalitu práce a určovali mzdu lesným robotníkom. V minulosti sa funkčné označenie lesníka stotožňovalo s označením horára. Dnes je lesník vedúcim lesného obvodu.

Postavenie prisázného hájnika (*Waldheger, kerülő*) poverením získali spoľahliví občania, u ktorých sa pre výkon ich práce spočiatku ešte nevyžadovalo odborné lesnícke vzdelanie. Neskôr (od 16. storočia) boli podriadení lesmajstrom, následne lesníkom a ich funkcia spočívala predovšetkým v ochrane (hájení) zverného lesného úseku. Hájnici patrili na kráľovských lesných majetkoch už od 11. storočia k historicky prvým doloženým stálym lesným zamestnancom. Ich hlavným poslaním bolo poľovanie pre potreby panovníckeho dvora. Boli však v bezprostrednom každodennom styku s lesom a mali preto najväčší vplyv na úroveň jeho spravovania.

Horárov (*Förster, erdész*) ako lesných dozorcov pre lesnú a poľovnícku ochrannú službu ustanovil lesný zákon z roku 1879. Museli absolvovať odborné vzdelanie zložením tzv. horárskej skúšky. Podliehali vedúcemu poľesia (lesníkovi, poľesnému). Vo väčších lesných obvodoch mali podriadených hájnikov, v lesoch menších hospodárstiev plnili zároveň aj ich funkciu. Okrem stabilného platu mali pridelený služobný byt v horárni, spravidla priamo v lese, záhradu a deputátny pozemok na pastvu pre povolený počet dobytky.

Podobná organizácia lesníctva ako v kráľovských, čiže štátnych lesoch, bola aj na väčších súkromných a mest-

Plán lesníckeho domu v Tahanovciach a Košickej Belej. Autor Jozef Bellagh - 1839

(AMK, sig. IV/20)

ských lesných majetkoch, ktoré tvorili významnú zložku ich hospodárstva. Mesto Košice, ktorému záležalo na zachovaní výnosnosti svojho lesného bohatstva, si tiež osvojilo metódy ochrany lesov prevzaté od komorských panstiev. To sa prejavilo aj v podobnej štruktúre lesných zamestnancov, organizačnej skladbe a správe lesného majetku, ako aj v spôsoboch jeho hospodárskeho využitia. Podľa lesného štatútu mesta z roku 1563 bol spravovaním mestských lesov poverený jeden z dvoch hlavných správcov celého mestského majetku, zastávajúci tzv. grófsky úrad (*Groffherr, comes*). Za hospodárske záležitosti a vyúčtovanie zodpovedali tzv. provizori - stavební a mlynski úradníci (*Bauherr, Mühlherr*), ktorým podliehali sklady dreva, činnosť mestských mlynov, evidencia a nákup opracovanej guľatiny, trámov, dosiek a šindľov. Terénnu ochrannú službu v lesoch Košíc v roku 1563 vykonávali, tzv. *waldreiteri*. Boli to lesní po-

chôdzkari (v postavení neskoršieho lesníka), ktorí ale v tom čase zabezpečovali viac lesopolícajné ako hospodárske úlohy. Vykonávali v mestských lesoch jazdecké pochôdzky a rozhodovali o zistených priestupkoch a stíhaní krádeží. Časť zinkasovaných pokút ostávala v zmysle smerníc *waldreiterom*, čo v konečnom dôsledku vyvolalo nesúhlas mestskej rady prijatím rezolúcie s tým, že „lesníkov nakoniec urobíme bohatými a mešťanov chudobnými“. Aj v roku 1609 uznesenie mesta uložilo „znovu ustanoviť usilovných lesníkov - *waldreiterov* - ktorí by dobre dozerali na lesy celého mesta“. Funkcie provizora (úradníka) i *waldreitera*, zavedené v Košiciach v 16. storočí, boli organizačnými prvkami rakúskeho (kráľovského) pôvodu a súviseli predovšetkým so zabezpečením produkcie lesa pre potreby baníctva a hutníctva, kým staršie funkcie lesných išpánov a hájnikov mali svoj pôvod v Uhorsku.

Správu a hospodárenie v mestských lesoch zabezpečovali už v roku 1730 lesní inšpektori (*inspector montium*). Boli to volení úradníci, spravidla štyria alebo šiesti. Podobné postavenie začiatkom 18. storočia so zodpovednosťou za prevádzku mestských baní na meď v Košickej Belej a mestských hámrov v Ružine a bývalej obci Košické Hámre, mali banski a železiarenski inšpektori (*inspector fodinae, inspector mallei*). Počet lesných inšpektorov sa postupne znižoval a ich funkciu prevzal začiatkom 19. storočia lesmajster (*magister silvarum, erdömaster*), ktorý stál na čele lesného oddelenia, neskôr lesného úradu (*Forstamt, erdhivatal*).

Najstaršie zachované mapové zobrazenie lesného majetku Košíc, ktoré sa zachovalo v mestskom archíve, vyhotovil v roku 1780 geometer Emmerich Kniezisk. Zobrazuje lesy na západ od mesta a situačný plán ich rudných ložísk. V záujme vyhodnotenia lesného majetku Košíc, nariadila mestská rada jeho opätovné zameranie, čo v rokoch 1816 - 1822 vykonali kvalifikovaní lesní inžinieri - geometri (podľa všetkého Anton Berčinský a Jozef Muszenics), podriadení mestskému lesnému inšpektorovi. Na základe týchto meraní boli zároveň zistené jednotlivé druhy lesných porastov, ich vek, zloženie pôdy, vplyvy podnebia na lesné porasty a ďalšie

údaje potrebné k vyhotoveniu porastových máp i máp jednotlivých častí mestského lesného katastra. Ohodnotenie zisteného majetku sa však pre nedostatok kvalifikovaných ekonómov na podklade týchto meraní vtedy ešte neuskutočnilo. Podľa výsledkov prvého komplexného merania zaberá lesný majetok mesta 31 548,98 katastrálnych jutár (rakúskych). Z tejto výmery bolo po roku 1848 vyčlenených 1 672,66 jutár do vlastníctva jednotlivých urbáriálnych spoločenstiev okolitých obcí.

V roku 1831 bol na čelo lesného oddelenia mesta do funkcie lesmajstra ustanovený Ignác Kloczko. Narodil sa 10. februára 1797 v Zlatej Idke, kde bol jeho otec Jozef správcom erárnych baní a lesov a toto rodinné prostredie predurčilo aj synovu životnú dráhu. Možno povedať, že bol prvým dlhoročným skutočným a kvalifikovaným lesníckym odborníkom v službách Košíc. Svojou prácou sa zaslúžil o zvýšenie výnosov mestských lesov prehodnotením dovtedy platnej (od roku 1813) rubnej zrelosti prevažujúcich lesných porastov zo 40 na 80 rokov. Snažil sa o skvalitnenie lesného personálu mesta prijímaním kvalifikovaných odborníkov. V roku 1854 vyhotovil prvý hospodársky plán košických mestských lesov. Aj vďaka nemu sa v roku 1863 mohlo pristúpiť k ekonomickému ohodnoteniu mestského lesného majetku na podklade zamerania ešte z rokov 1816 – 1822. Mestská rada však už v roku 1867 rozhodla o vypracovaní nového ohodnotenia, ktoré sa taktiež pod vedením lesmajstra Kloczka uskutočnilo v rokoch 1868 – 1869 samostatne pre jednotlivé lesné správy. Ignác Kloczko odišiel do dôchodku v roku 1871. Zomrel v Košiciach 6. apríla 1873 a jeho pozostatky pochovali na bývalom cintoríne košickej Kalvárie. Novým lesmajstrom sa stal jeho dovtedajší zástupca Emil Haske (1823 – 1889). Ten pracoval v službách košických mestských lesov od roku 1853. Bol kvalifikovaným odborníkom, absolventom právnickej akadémie v Bratislave i lesníckej akadémie v Banskej Štiavnici.

V tom čase bol lesný majetok mesta o rozlohe 32 903 katastrálnych jutár rozdelený na 6 lesných správ so sídlami na Bankove (do 1872), v Košickej Belej, Ružine (do 1872), Kostolanoch, Ťahanovciach (do 1872) a Garadne

v tokajskom podhorí. Na čele lesných správ boli lesníci (vedúci polesi) s príslušným počtom hájnikov a ďalším pomocným personálom. Sídlia i počet lesných správ (polesi) sa však v priebehu ďalšieho obdobia čiastočne menili.

S menom Ignáca Kloczka je spojený aj vznik jedného dodnes obľúbeného vychádzkového miesta Košičanov. Je to kaplnka a prameň Sv. Jána, pri Starej Spišskej ceste, asi 800 metrov západne od hotela Bankov. V bankovských podzemných štôľňach až do roku 1867 ťažili kavečianski baníci rudu pre potreby huty Sv. Jána, založenej v Myslave košickými akcionármi. Nad bezmenným, no dávno známym prameňom, dal už niekedy začiatkom 40. rokov 19. storočia osadiť sochu Sv. Jána Nepomuckého lesmajster Ignác Kloczko, ktorý zo svojej práce dôverne poznal bankovské zákutia a bol aj členom Bankovského okrašľovacieho spolku. Podľa sochy svätca, postavenej pre duchovné potreby tunajších baníkov, sa ustálilo pomenovanie aj pre blízky prameň chutnej vody, ktorému v minulosti prisudzovali dokonca liečivé účinky. Je nepochybné, že socha Sv. Jána Nepomuckého osadená nad bankovským prameňom, okrem myslavskej huty súvisí aj s činnosťou niekdajšieho tzv. stredného čermeľského mlyna (zvaného tiež bankovský), ktorý bol súčasťou košického lesného majetku. Pravdepodobne už v 18. stor., no určite pred rokom 1827 do konca 80. rokov 19. storočia stál v Čermeľskom údolí práve tam, kde vody z prameňa Sv. Jána (v roku 1853 uvádzané ešte ako Mlynský potok – Mühlenbach) vtekajú do Čermeľského potoka. Dnes na tomto mieste začína Areál zdravia, no stopy náhonu bývalého mlyna na výrobu múky sú kúsok vyššie, v koryte potoka zreteľné doteraz. Na vzájomnú súvislosť sochy a pod ňou vytekajúcim prameňom s bývalým mlynom poukazuje aj skutočnosť, že práve Sv. Ján Nepomucký bol od nepamäti patrónom mlynárov. Drevené zastrešenie sochy vo vlhkom lesnom prostredí postupne chátralo, a preto z podnetu košického tesára a cirkevného pracovníka Jána Straku (1858 – 1934) tu v roku 1888 zhotovili nový drevený svätostánok. So súhlasom vtedajšieho lesmajstra Emila Haskeho ho postavil bankovský hájnik Ondrej Šimko (1857 – 1927). V roku

1921 vandali zničili sochu svätca. Namiesto drevenej, tu preto v roku 1922 postavili definitívnu murovanú kaplnku, no oltárnu sochu Sv. Jána Nepomuckého z nej však medzičasom 15. apríla 1993 tiež ukradli. Vznik tohto miesta obľúbených rodinných vychádzok a dávnych cirkevných pútí, ako aj starostlivosť oň, je jedným z príkladov blahodárnej činnosti košických lesných zamestnancov na prospech obyvateľov mesta.

Ignác Kloczko mal ako lesmajster Košíc aj veľký podiel na vybudovaní dvoch nových vozových ciest z Čermela na Bankov, kam sa dovtedy košickí mešťania mohli na koči dostať iba po Starej Spišskej ceste od Kalvárie. Prvú, pomerne strmú vozovú cestu dalo v roku 1840 postaviť mesto z Čermelského údolia od stredného (bankovského) mlyna. Aj keď je dodnes zreteľná, pomaly zarastá a takmer vôbec sa už nepoužíva. Jej vyústenie je pri závore vedľa parkoviska áut pred hotelom Bankov. Ďalšiu, dodnes používanú vozovku, vybudovali v roku 1864 od hostinca Baránok. Cestu vytyčil mestský inžinier Anton Klupaty (1816 – 1879), finančné prostriedky zabezpečil Bankovský okrašľovací spolok pod vedením baróna Jozefa Horvátha. Okrem Kloczka bezprostrednú organizátorskú prácu pri výstavbe novej cesty odviezol vtedajší vedúci bankovského poľesia Adolf Herczog. Spolu s Kloczkom mal veľký podiel aj na výstavbe nového bankovského hotela v rokoch 1867 – 1869.

Do povedomia milovníkov prírody sa natrvalo zapísal aj ďalší zamestnanec košického lesného úradu Anton Fayt. Pochádzal zo šarišskej obce Široké, kde sa narodil 21. júla 1835. Bol vedúcim ružinského poľesia, v tom čase už so sídlom v Malej Lodine. V rokoch 1879 – 1880 doprevádzal ako znalec okolia známeho levočského geológa a speleológa Samuela Rotha (1851 – 1889), ktorý v jaskyniach Ružinského krasu v tom čase uskutočňoval archeologické vykopávky. V jednej z jaskýň na úbočí doliny Malý Ružínok bola objavená kultúrna vrstva s črepmi pálenej keramiky a kosti z 37 zvieracích druhov, medzi nimi aj jaskynného medveďa a viacerých zvierat, ktoré dnes na tomto území už dávno nežijú (polárna líška, sob, kamzík). Výskumom bolo zistené, že medveďe v jaskyni nežili a ich pozostatky sem doniesol praveký človek,

ktorý tu žil už v paleolite. Dovtedy bezmennú a ťažko prístupnú, 48 metrov dlhú jaskyňu so zvláštnym stropným oknom nad vchodom, Roth nazval Antonovou jaskyňou (*Antal barlang*), aby tým zvečnil pamiatku svojho pomocníka Antona Fayta. Ten ako vedúci poľesia pôsobil v Malej Lodine až po odchod do dôchodku v roku 1892. Vo funkcii ho vystriedal lesný inžinier Koloman Barcs (1864 – 1945).

O zásadných otázkach týkajúcich sa lesov patriacich mestu rozhodovala mestská rada. Priamy výkon úloh organi-

Vedúci poľesia v Malej Lodine Anton Fayt sa v rokoch 1879-80 pričínil o výskum jaskýň Ružinského krasu.

začného a hospodárskeho charakteru zabezpečovalo od roku 1831 lesné oddelenie. Na jeho čele stál lesmajster. Jemu podradení boli objazdkár (*lovagnok*), pokladník (*pénztarnok*) a správca drevoskladu (*faraktárnok*). K vyššiemu personálu oddelenia patrilo aj 6 vedúcich poľesí – lesníkov, ktorým na poľesiach podliehal väčší počet hájnikov. Poradným orgánom lesného oddelenia bola v 60. rokoch lesná komisia. Na jej čele bol konzul, ďalšími členmi

boli richtár (mal súdnu právomoc), člen rady, konzulský a richtársky hlavný notár, 9 členov mestského zastupiteľstva a dvaja prokuristi mestských majetkov.

Podľa organizačného štatútu mesta z roku 1872 spadal lesný úrad pod hospodárske oddelenie mesta na čele s príslušným odborným referentom, ktorým bol člen rady - mestský radca. Na čele lesného úradu bol lesmajster. Jeho zástupcom bol hlavný lesník, nasledoval centrálny lesník, päť vedúcich poľesí – lesníkov, vedúci skladu dreva. K služobnému perso-

Prvú mestskú horáreň na Bankove (vľavo), ktorá vznikla začiatkom 17. storočia asanovall v polovici 80. rokov 19. storočia a na jej mieste vznikol v roku 1890 súkromný letohrádok Aladára Bieleka.

nálu patrilo aj 25 hájnikov a traja dozorcovia mestského skladu dreva.

Podľa lesného štatútu z roku 1879 sa lesné hospodárstvo mesta delilo na 6 správnych obvodov. Pod Bankovskú správu, v tom čase už so sídlom v Myslave, patrili lesy v chotároch obcí Myslava, Baška, Vyšný a Nižný Klátov, Košická Belá, Košické Hámre a z chotára Košíc lesy na Bankove. Pod Ružínsku lesnú správu so sídlom v Malej Lodine patrili lesy v chotároch obce Ružín, Malej a Veľkej Lodiny, časti chotára Košických Hámrov a lesy tiahnuce sa od Vyšnej po Nižnú Sopotnicu. Pod Kostoliansku lesnú správu patrili lesy v chotároch obcí Kavečany, Kostolany, Malá Vieska, Sokol a z chotára Košíc lesy na Hradovej a severne od Čermefského údolia (tzv. Polom). Ústredný (košický) lesný obvod tvorili majetky v chotári Košickej Novej Vsi, Ťahanoviec, z chotára Košíc lesy v lokalite Chrastie, Vyšný Heringeš a Furča. Do Lesného obvodu Garadna patrili lesy v chotároch mestečiek Garadna, Forró a obcí Alsó a Felső Szobonya. Najmenším správny obvodom bol revír v chotári ša-

rišskej obce Rokycany. Rozloha lesného majetku bola vtedy viac ako 29 229 katastrálnych jutár a jeho spravovanie zabezpečovalo 32 zamestnancov košického lesného úradu.

Nový organizačný štatút mestského lesného úradu schválilo Uhorské ministerstvo vnútra rozhodnutím č. 5588 zo 16. februára 1891. Podľa neho na čele úradu stál aj naďalej lesmajster. Jeho zástupcom bol hlavný lesník, ktorý mal kontrolné, finančné a účtovné právomoci. Za hospodárske záležitosti a prevádzku, ako druhý zástupca, zodpovedal centrálny lesník (*közpönti erdész*), ktorý bol zároveň vedúcim Ústredného (košického) lesného obvodu. Vedúcimi polesí

v Košickej Belej, Kostolanoch, Malej Lodine a v Myslave boli lesníci (*kerületi erdész*). Tí spracovávali návrhy na výrub lesných porastov a zalesňovanie. Po ich schválení na lesnom úrade zodpovedali za plnenie úloh, prijímali a vyplácali lesných robotníkov a viedli účtovníctvo poľsia. Na čele drevoskladu bol jeho vedúci s dvomi strážcami. Ďalší lesný personál tvorili dvaja hlavní hájníci a 24 hájnikov. Lesmajstra, hlavného lesníka, vedúcich poľsia a vedúceho skladu dreva volilo mestské zastupiteľstvo. Pridelené funkcie boli definitívne a trvali až po odchod do dôchodku. Hájnikov ustanovoval meštanosta Košíc na návrh lesmajstra.

V roku 1891 sa už v organizačnom systéme mestských lesov neuvádza Rokyciansky revír, ani lesy v chotároch miest Forró a Garadna, hoci posledne menované majetkovo patrili Košiciam spolu s vinicami až do roku 1926.

Z archívnych materiálov sa podarilo zistiť väčšinu vedúcich zamestnancov, pôsobiacich na košickom lesnom úrade v rokoch 1850 – 1918.

Ako lesmajstri tu pôsobili Ignác Kloczko (1831 až

1869), Emil Haske (1869 – 1889), Štefan Szönyey (1889 až 1906) a Karol Karsal (1906 – 1921). Hlavnými lesníkmi boli Emil Haske (1867 – 1871), Róbert Baliga (1871 – 1888), Štefan Früstök (1888 – 1891), Róbert Weigl (1891 – 1893), Alexander Domokos (1893 – 1902), Jozef Rhédey (1903 až 1910), Koloman Barcs (od 1910). Centrálnym lesníkom bol dlhé roky František Schwigut (pred 1881 - 1908). Vedúcimi poľsia v Košickej Belej boli František Weichhardt (1883

a Jozef Brandeisz (1870). Nepodarilo sa však určiť poľsia, na ktorých pôsobili.

Lesy panstva Zlatá Idka, pôvodne kráľovské, neskôr mestské, zaberajúce aj časť chotára Opátky, získal banský erár späť od mesta Košice výmenou v roku 1767. Hospodárenie tu odvtedy zabezpečovala Banská správa v Zlatej Idke, podriadená Banskému inšpektorátu v Smolníku. Lesný revír spravoval zamestnanec banskej

Róbert Baliga (1825-1888) - hlavný mestský lesník v rokoch 1871-1888.

Alexander Domokos (1860-1902) - hlavný mestský lesník v rokoch 1893-1902.

Jozef Rhédey (1865-1943) - hlavný mestský lesník v rokoch 1903-1910.

a skôr,) a Andrej Amrich (1896 a skôr, potom poľsie zrušené), v Garadne Emanuel Bodon (1875). Lesníkmi v Kostolanoch boli Andrej Pilászy (pred 1883 – 1906), Ján Pálfi (1907 - 1908), v Malej Lodine Anton Fayt (pred 1879 – 1892), Koloman Barcs (1892 – 1910) a v Myslave Adolf Herczog (pred 1864 – 1892), Jozef Rhédey (1892 – 1903). Vedúcimi mestského skladu dreva boli František Bendicsák (do 1883), Andrej Belluš (1883 – do 1916?). Ako mestskí lesníci sa v tých časoch spomínajú aj Arnold Adriányi (1892), Daniel Cornidesz (1874), Ľudovít Gál (1917), Ignác Koczian (1870), Štefan Kominek (pred 1890), Kolos Schellberger (1870), Eduard Waczlav (1869)

správy v hodnosti lesníka. Sídlo poľsia bolo spočiatku v Opátke, od roku 1852 v Zlatej Idke. Po reorganizácii od roku 1859 vedúci poľsia v Zlatej Idke bol zamestnancom Lesného úradu v Smolníku. Od ďalšej reorganizácie z roku 1880 patrila Lesná správa v Zlatej Idke pod Riaditeľstvo štátnych lesov a majetkov v Solivare.

Lesný majetok Košíc sa rozrástol v roku 1926 o lesy oddávna patriace rodine Csáky v časti chotárov obcí Opátka, Kojšov a Jaklovce so sídlom správy v Jaklovciach. Od grófa Karola Csákyho (1873 – 1945) získalo mesto tieto lesy spolu s doplatením sumy 4 miliónov Kč výmenou za svoje nevyužívané vinice a lesy vo Forró

V roku 1926 mesto získalo bývalú Csákyho poľovnícku chatu na lúke Tolhajska pod Okružlou (vľavo). Na fotografii z roku 1920 uprostred stojí ešte Csákyho horár Hubert Wernisch spolu s manželkou. Vedľa nej vľavo košíčkový zverdozorca Ernest Gaiswinkler.

a Garadne (800 kat. jutár lesov, 1 000 kat. jutár viníc a poľnohospodárskej pôdy), ktoré sa v tom čase nachádzali už v cudzine, na území Maďarska. Tak mestu pripadla aj známa poľovnícka, tzv. Csákyho chata na

Tolhajskej pod Okružlou. V peknej poschodovej budove z červeného smreka, vybudovanej v roku 1913, pôsobili najprv Csákyho horári Alexander Sándó (1887 – 1962) a po ňom Hubert Wernisch. V roku 1926 tu nastúpil

Nová Csákyho chata ešte na Tolhajskej v roku 1951. Na verande správca chaty Július Tóth.

Vedľa bývalej Csákyho chaty stojí dnes na Tolhajskej iba poľovnícky zrub, ako dokazuje aj fotografia z roku 1984.

zamestnanec mestských lesov Alexander Selecký (1895 – 1938), ktorý prišiel z horárne v Čermeli. Neskôr tu bol horárom Róbert Kalafus a v rokoch 1932 až 1938 Ľudovít Turzák (1902 – 1945).

Už od roku 1926 Csákyho chata slúžila aj košickým turistickým spolkom, ktoré mali na poschodí v stálom prenájme 4 izby. Turisti tu mohli dostať aj jednoduchú stravu, chatárkou bola horárova manželka. Po roku 1938, kedy Košice pričlenili k Maďarsku, bola síce Csákyho chata za hranicou na Slovensku, no naďalej ostala majetkom Košíc a pôsobil tu mestský horár Prokop. Od novembra 1944 na chate sídlil štáb partizánskeho zväzku „Alexander Nevský“. Počas prudkých bojov s Nemcami 7. decembra 1944, ktoré si vyžiadali mnoho obetí na oboch stranách, bola vypálená a úplne zničená aj chata a zostala po nej iba kamenná pivnica. Koncom 40. rokov na mieste bývalej chaty postavili novú horáreň. Zakrátko bola napadnutá hubou, preto ju rozbali a znovu postavili dole v údolí potoka Opátka. Vedľa miesta kde stála, je dnes na hornom konci Zbojníckej poľany (Tolhajskej) iba malá zrubová chata pre lesný personál a poľovníkov, ktorá kedysi slúžila horárom ako maštaľ.

Podľa lesného zákona z roku 1879 vykonávali nad všetkými, teda aj súkromnými lesmi štátny lesný dozor v jednotlivých lesných obvodoch štátne lesné inšpektoráty. Dozerali, ako sa plnia ustanovenia lesného zákona, nariadenia rezortného ministerstva, ako aj verejnosprávneho výboru príslušného municípa. Kontrolovali plnenie úloh vytýčených v lesohospodárskych plánoch, výboru municípa oznamovali porušenia lesného zákona. V lesníckych otázkach podávali odborné posudky a návrhy, organizovali lesnícke a hájnícke odborné skúšky. Štátny lesný inšpektorát v Košiciach vznikol 14. augusta 1880. Do jeho obvodu patrili pôvodne Abovská, Turnianska, Spišská, Boršodská, Šarišská, Zemplínska a Užhorodská župa.

Na čele lesného inšpektorátu bol lesný inšpektor, ktorého menoval panovník na návrh ministra orby, priemyslu a obchodu. Prvým lesným inšpektorom v Košiciach sa stal kráľovský lesný radca Adolf Szabó.

Adolf Szabó - prvý vedúci Štátneho lesného inšpektorátu v Košiciach v rokoch 1880-1891.

Jeho zástupcami boli Gustáv Kellner a Matej Mariássy. V roku 1891 sa lesným inšpektorom stal Matej Mariássy. Jeho zástupcom bol v polovici 90. rokov Oskár Garlathy, ktorý predtým pôsobil ako vedúci Správy štátnych lesov v Starej Vode na Spiši. V roku 1902 bol za lesného inšpektora v Košiciach vymenovaný Emil Sziklay, v roku 1903 ho vystriedal Daniel Szentimrey a v roku 1908 Ľudovít Pető. Posledným lesným inšpektorom od roku 1915 bol Jozef Czimra.

Nariadením československej vlády z 22. decembra 1922 boli štátne lesné inšpektoráty zrušené a ich funkciu prevzali lesné oddelenia novozriadených župných úradov.

V súkromných lesoch, ktoré nemali vlastné odborné riadenie, zabezpečovali správu štátne lesné úrady prostredníctvom okresných lesných správ, ktoré vznikli v zmysle zákonného článku 19/1898 o štátnej správe neštátnych lesov. Takáto okresná lesná správa vznikla od 1. júla 1899 aj v Košiciach na čele s vedúcim Pavlom Némethom (1858 – 1904), ktorý predtým pôsobil v Gelnici. V roku 1904 sa vedúcim stal lesný inžinier Gabriel Szmik. Pôsobnosť lesnej správy sa vzťahovala na niektoré lesy v okresoch Košice, Füzér, Gönc a Szikszó. Nemala však prakticky žiaden dosah na hospodárenie v lesoch Košíc, pretože mesto malo na tento účel vytvorenú kvalifikovanú a fungujúcu organizáciu.

Vedúcim lesného úradu v Košiciach bol v rokoch 1889 až 1907 Štefan Szönyey. Narodil sa 23. júna 1846 v Levoči, kde bol jeho otec Karol hlavným mestským notárom. Po predchádzajúcej lesníckej praxi pôsobil do roku 1885 ako

Štefan Szönyey - lesmajster a riaditeľ Lesného úradu v Košiciach v rokoch 1889-1906.

šického poľovníckeho spolku, ktorého bol tiež aktívnym členom, žiadost' o postavenie poľovníckej chaty na južnom úbočí sedla Repy pod Vysokým vrchom. Veľkú prizemnú zrubovú chatu s krytou pozdĺžnou verandou

drevársky odborník v Rolovej hute pri Margecanoch, neskôr na lesnom úrade v Košiciach, kde sa vo februári 1889 stal lesmajstrom. Bol všestranne aktívny v spoločenskom živote mesta. S jeho menom je spojených viacero skutkov, ktoré smerovali predovšetkým k povzneseniu cestovného ruchu v harmonickom súlade s požiadavkami ochrany prírody a mestských lesov. Už v roku

1891 predložil mestskej rade v mene Košického poľovníckeho spolku, ktorého bol tiež aktívnym členom, žiadost' o postavenie poľovníckej chaty na južnom úbočí sedla Repy pod Vysokým vrchom. Veľkú prizemnú zrubovú chatu s krytou pozdĺžnou verandou

dali košickí poľovníci pod vedením Szönyeya do predväzky 18. októbra 1891. Zakrátko ju zväčšili takmer dvojnásobne a kúsok poniže nej, v strmom úbočí kameňmi pekne upravili Repnú studňu, ktorá je jedným z prameňov Čermelského potoka. Popri tejto upravenej studničke dnes stúpa modroznačený strmý chodník z Čermela do sedla Repy pod Vysokým vrchom. Ak pri studničke tesne pod hrebeňom odbočíme z modrej značky šikmo vpravo do lesa, zakrátko vystúpime na zreteľnú rovinku, kde v minulosti stála poľovnícka chata. Dnes z nej ostala len čiastočne zavalená pivnica a medzi stromami tu môžeme natrafiť aj na zvyšky machom zarastených tehál a kameňov z jej základov. Poľovnícky život na chate a jej okolí bol pred storočím naozaj čulý a ako dokazuje zachovaná kronika chaty, takmer každý týždeň poskytla nocľah a útulok väčšej skupine košických poľovníkov. V chate bolo niekoľko izieb a mohlo sa v nej ubytovať viac ako 20 ľudí. Nebola však voľne prístupná, no pod prístreškom jej verandy sa dalo dobre ukryť pred nepohodou a prípadne prenocovať. Možno aj preto ju v 20. a 30. rokoch na vojenských mapách omylom označili ako turistickú. Navyše ju aj chybné situovali, západne a nie južne od sedla Repy. Stála na mestskom pozemku, a preto Košický poľovnícky spolok hlavne

v neskorších rokoch, kompenzoval úhradu za jeho prenájom tak, že chatu počas lesných prác dával k dispozícii mestským lesným robotníkom. Tak sa aj stalo, že 26. mája 1937 vznikol v chate nedopatrením požiar, ktorý zapríčinil jej úplný koniec.

V roku 1891 sa stal Szönyey aj správcom Bankova, ktorý ako staré výletné miesto Košičanov značne zveladil. Dal upraviť okolité vychádzkové chodníky, vybudoval pri nich lavičky, v roku 1897

Poľovnícka chata v sedle Repy na fotografii z roku 1902. Zľava stojí predseda advokátskej komory a vášnivý poľovník Ladislav Aranyossy, vedľa jeho dvaja synovia Andor a Aristid. Zprava stoja mestskí hájníci Michal Kupec a Ján Šimko.

znovu upravil pramene (Margitín prameň, Rozáliin prameň, Prameň dobrej nádeje a Hladnú studňu), pri niektorých dal postaviť altánky.

V roku 1896 venoval štát značnú pozornosť miliónnym oslavám príchodu Maďarov do karpatskej oblasti. Na základe obežníka ministra pôdohospodárstva z 28. februára mali byť v roku oslav na mnohých vrchoch monarchie vysadené pamätne stromy, prípadne postavené obelisky a pamätne tabule. Na základe tejto výzvy aj rada slobodného kráľovského mesta Košice prijala 11. apríla 1896 rozhodnutie, podľa ktorého sa v súlade so starodávnym zvykom mali na siedmich miestach v meste a jeho okolí vysadiť pamätne skupiny stromov. Pre tento účel Szönyey vybral lipy, ktoré najviac vyhovovali tunajším klimatickým, pôdnym a výškovým pomerom. Päťnásťročný stromčeky v počte 30 kusov venoval mestu Ladislav Mihályi, učiteľ z Garadny, ďalšie zakúpilo mesto. Výsadbu líp na piatich lokalitách okolia Košíc a dvoch priamo v meste uskutočnil osobne lesmajster Štefan Szönyey, ktorý aj presne vytýčil miesta výsadby. V polovici mája bolo sedem skupín pamätných líp za prítomnosti mestskej delegácie pod vedením mešťanostu Teodora Münstera, prípadne mestského radcu Jozefa Loósza slávnostne odhalených. Pri tej príležitosti každú skupinu stromov pomenovali podľa niektorého zo staromaďarských hrdinov ešte z čias osídľovania krajiny a tieto skutočnosti vyznačili aj na osadených drevených stĺpoch.

Desaťčlenná mestská delegácia dorazila 13. mája 1896 na chatu pod sedlom Repy a na druhý deň ráno sa vybrala ku Kráľovej studni na severnom úbočí Čečatovej, kde bolo 6 líp vysadených do pravidelného šesťuholníka a jedna lipa v jeho strede. Slávnostne ich nazvali na počesť národného hrdinu Vérbülcsa. Túto skupinu líp odovzdali do opatery vedúcemu lesnej správy v Kostolanoch Andrejovi Pilászemu. Ešte aj dnes sa na tomto mieste zachovali štyri statné lipy tvoriace pravidelný štvorec a uprostred nich piata lipa. Po slávnostnom akte sa delegácia odobrala po horskom hrebeni v náročnom teréne na 4 kilometre vzdialený vrch Pokrivy (888 m n.m.), ktorý je najvyšším v tejto časti pohoria. Na čistinke vedľa vrcholovej skaly, presne na mieste kde sa stretali hranice

Abovskej a Šarišskej župy, bolo vysadených okolo mohyly nakopenej z úlomkov skál v pravidelnom sedemuholníku 7 líp. Pamätný stĺp s tabuľkou označoval, že táto skupina bola pomenovaná podľa kmeňového vodcu Lehela, ktorý v čase osídľovania Maďarmi postúpil so svojou družinou najďalej na severozápad, na územie obývané už v tom čase Slovanmi. Aj preto bola táto najvzdialenejšia skupina pamätných líp nazvaná podľa neho. Vtedy aj vrch Pokrivy delegácia premenovala oficiálne na Lehelov vrch (*Lehel hegy*), nový názov sa však nezaužíval a skoro upadol do zabudnutia. Vzhľadom k tomu, že tu sa stretali hranice troch poľesí, lodinského, kostolianskeho a belianskeho, dostali pamätne stromy do opatery ich traja vedúci Koloman Barcs, Andrej Pilászky a Andrej Amrich. Vedľa vrchola Pokriv, z ktorého vidno aj hrebene Vysokých Tatier, dodnes zostali tri lipy rastúce v neúplnom polkruhu okolo zreteľnej kopy navrhovaných kameňov.

Delegácia sa v podvečer vrátila na chatu v sedle Repy. Tu znovu prenocovala a na ďalší deň ráno sa vybrala po bočnom hrebeni cez Nemcovu dolku do sedla na Jahodnej, kde boli lipy vysadené do pravidelného sedemuholníka. Tieto pamätne stromy pomenovali *Őrs csoport* (Strážna skupina), čo aj vyznačili na osadenom stĺpe. Lipy dostali meno podľa časti obyvateľov Vašvárskej župy, ktorí mali od kráľa zvláštnu výsady za ochranu hraníc vznikajúceho uhorského štátu od nájazdov Germánov zo západu. Skupinu líp prevzal do opatery vedúci myslavského poľesia Jozef Rhédey. Stromy boli vysadené na mieste, kde kedysi Stará Spišská cesta pretínala sedlo na Jahodnej a spúšťala sa dole ku Košickej Belej. Toto miesto dnes v húštine pripomína už iba starý drevený kríž. Stojí vľavo, niekoľko metrov od odbočenia autocesty k chate na Jahodnej. Ešte v roku 1990 tu stála jedna mohutná lipa, ktorá sa žiaľ zachovala už iba na fotografii. Vôkol samovýsevom vyrástlo aj niekoľko mladých líp, ktoré tiež nepriamo pripomínajú toto pamätne miesto.

V ďalších májových dňoch bola slávnostne odhalená aj skupina siedmich líp, ktoré v sedle Chvála Bohu vysadil Štefan Szönyey do tvaru pravidelného trojuholníka.

František Schwigut (nar. 1854) - vedúci centrálneho (košického) poľesia v rokoch 1880-1908.

Koloman Barcs (1864-1945) - vedúci poľesia v Malej Lodine v rokoch 1892 až 1910, potom hlavný mestský lesník.

Andrej Pilászy (1842-1906) - vedúci poľesia v Kostolanoch v rokoch 1880 až 1906.

Skupinu nazvali Kund, podľa jedného kmeňového vodcu a do opatery ju prevzal centrálny lesník František Schwigut. Posledné pamätne stromy na vrchole cesty tohto horského prechodu boli odstránené zrejme v polovici 80. rokov pri výstavbe diaľničného privádzača.

V miestach, kde Stará Spišská cesta na tzv. Bankovskej vyhládke (395 m n.m.) s pekným výhľadom na Košice dosahovala hrebeň Bankova a spúšťala sa na severnú stranu smerom k Čermel'skému údoliu, Szönyey vysadil skupinu siedmich líp, ktorá dostala pomenovanie podľa vezíra Gyulu. Štyri z týchto pamätných líp, ktoré mal v opatere vedúci myslavského poľesia Jozef Rhédey, sa dodnes zachovali v hornej časti areálu minigolfu.

Na milénárnu výstavu v Budapešti vyhotovil Szönyey v roku 1896 aj plastickú mapu lesného majetku Košíc, ktorá sa pravdepodobne nezachovala. V roku 1896 stál aj pri zrode Košickej sekcie Maďarského turistického spolku, ktorého členovia pod jeho vedením farebne vyznačili na okolí mesta aj prvé turistické chodníky.

V júli 1897 sekcia vydala turistického sprievodcu po Košiciach a okolí (Kassa és környéke, Košice 1897, 110 str.).

Jeho autormi boli Štefan Szönyey, profesor meštianky a neskorší riaditeľ múzea Jozef Mihalik (1860 – 1925) a župný úradník JUDr. Eugen Truszkovszky (nar. 1872). Košická sekcia Maďarského turistického spolku sa v roku 1898 pretvorila na samostatný Turistický kruh okolia Košíc, na čele s košickým meštianostom Teodorom Münsterom. Dušou spolku však bol jeho podpredseda Szönyey. Okrem vykonávania praktickej turistickej činnosti, vydávania propagačných materiálov a turistického mesačníka, sa spolok významne podieľal na rozvoji cestovného a cudzineckého ruchu v meste. Jeho členovia vynaložili mnoho úsilia na založenie tzv. „Košických ihličnatých a liečivých kúpeľov a letoviska“ V roku 1898 pre tento účel založili aj akciovú spoločnosť s plánovaným základným kapitálom 300 tisíc forintov. Na postavenie kúpeľov bola vyčlenená plocha 32 hektárov od hostinca Baránok až po Kirczovu parnú pilu a Hladnú studňu v Čermeli. Hlavným iniciátorom zriadenia kúpeľov a predsedom stavebného výboru bol lesmajster Szönyey, ktorého inšpirovali aj 26 rokov staré návrhy niekdajšieho člena mestského zastupiteľstva Ľudovíta Cornidesza (1811 až 1883). V kúpeľoch malo byť vybu-

dované umelé jazero na činkovanie, hotel s tanečnou sálou, reštauráciou a kúpaliskom. V údolí malo stáť viacero letohrádkov, trať pouličnej železnice chceli predĺžiť od bývalého kiosku v Čermeli až po 6 kilometrov vzdialený koniec kúpeľnej osady. Postavením železnice na základe ministerskej koncesie z januára 1899 bol oprávnený práve Štefan Szönyey. Pre nedostatok financií sa nezrealizovalo takmer nič. Jediným výsledkom bola v roku 1898 iba lovecká vila Karola (dnešná Alpinka) majiteľa neďalekej parnej pily JUDr. Viktora Kircza (1859 – 1929). Svoje pôvodné meno dostala podľa majiteľovej manželky Karolíny rodenej Polacsekovej (1868 – 1931).

Vzhľadom na problémy so zvozom vyťaženého dreva do mestského drevoskladu myšlienku lesnej železnice v Čermeli Szönyey znovu oživil v rokoch 1901 – 1902, avšak už s vylúčením osobnej prepravy. Drevo sa malo zväzť ku bývalému tzv. dolnému čermeliskému mlynu, ktorý stál naproti hostincu Baránok, a tam prekladať na vagóny verejnej Košickej pouličnej železnice. Ani tento návrh sa však nakoniec nezrealizoval.

Viktor Kircz si v blízkosti svojej pily v Čermeli postavil v roku 1898 loveckú vilu Karola. V roku 1925 ju zmenil na zotavovňu - dnes chata Alpinka.

V roku 1898 spáchali atentát na obľúbenú kráľovnú Alžbetu. O rok neskôr vysadil lesmajster Szönyey na jej pamiatku skupinu smrekov, v tvare písmena "E" (Erzsébet = Alžbeta). Statné vysoké stromy si pamätajú aj mnohí súčasní Košičania. Stáli nad chatami v miestach, kde z Čermeliského údolia vybočuje žltá značená lesná cesta vľavo na Jahodnú. Niektoré z nich boli už vyschnuté, 43 posledných vyrezali 15. 3. 1995. Na pamiatku kráľovnej Alžbety nazvali v roku 1900 Alžbetinou cestou výchádzkový chodník vedúci od konečnej zastávky pouličnej železnice z Čermela na Bankov a na jej začiatku dal Szönyey postaviť aj Alžbetin obelisk. Po obelisku už dávno niet ani stopy, Alžbetiným chodníkom nás dnes na Bankov ponad vozovku vyvedie červená turistická značka.

Szönyey bol aj členom Košickej rybárskej spoločnosti. Pod jeho vedením a podľa jeho vlastných projektov zriadila rybárska spoločnosť pri ústí Kamenného jarku do Čermela v roku 1902 betónové vodné nádrže na odchov násadových pstruhov. Dva zanedbané bazény a stopy po prírodnom kanále dodnes rozoznať na pozemku terajšej súkromnej chaty. Popri hospodárskych úlohách, ktoré Szönyey každodenne zabezpečoval, svedčia uvedené aktivity o jeho veľkých zásluhách pre celkové povznesenie mesta. Do dôhodu odišiel v júli 1907 a presťahoval sa k synovi do Debrecína.

Už v novembri 1906 bol na čelo Mestského lesného úradu vymenovaný lesný inžinier Karol Karsai. Narodil sa v Košiciach 8. januára 1867. Bol vysoko kvalifikovaným lesným odborníkom a v lesnom hospodárstve mesta vyriešil celý rad problémov, ktoré sa tu vyskytli začiatkom 20. storočia. Súviseli predovšetkým s potrebou reorganizácie lesného úradu. Vypracoval jeho nový organizačný poriadok platný od 1. júla 1908. Namiesto štyroch lesných správ ostali iba lesné správy v Malej Lodine a Myslave, zrušené boli lesné správy v Kostolanoch a Košiciach. Pretrvávajúce nedostatky pomalej dopravy vyťaženého dreva do mestského skladu, na pily a na zimné zásobenie pre obyvateľov mesta,

vyriešil výstavbou viacerých šmykov a lanových dráh. Veľká vertená kalamita z roku 1912 si vynútila zriadenie nového mestského drevoskladu spoločne s výkonnou parnou pilou. V zložitých vojnových rokoch nedostatok pracovných síl v lese riešil nasadením vojnových zajatcov. Po svojom predchodcovi zo svojej pozície plnohodnotne pokračoval aj vo verejnoprospešnej činnosti na úseku rozvoja turistiky a cestovného ruchu.

Karol Karsai - lesný radca a riaditeľ Lesného úradu v Košiciach v rokoch 1906-1921.

Bol aktívnym turistom a v roku 1909 sa stal aj predsedom Turistického kruhu okolia Košíc. Pod jeho vedením postavili ženisti 27 c. k. divízie na skalnom vrcholku Hradovej (466 m) v roku 1909 dvojposchodovú drevenú Rákocziho rozhľadňu. Bola vysoká 12 metrov a na prízemí mala ochrannú miestnosť pre strážcu a prípad nehody. K rozhľadni viedla od kavečianskej cesty pre tento účel vybudovaná lesná Münsterova cesta, pomenovaná na počesť bývalého mešťanostu. V nových politických pomeroch rozhľadňu vypínajúcu sa nad mestom chápali ako symbol bývalej monarchie, preto bola 1. mája 1919 zborená. Na jej mieste z prostriedkov akcie „Z“ postavili v roku 1987 novú oceľovú rozhľadňu.

Na návrh Karola Karsaiho ako predsedu Turistického kruhu okolia Košíc a zároveň vedúceho lesného úradu, 9. júla 1911 komisionálne vybrali miesto na východnom svahu Prednej holice, vo výške 908 metrov, aby tu postavili turistickú útulňu. Tým oživilí myšlienku lesmajstra Szönyeya ešte z roku 1897. Pre ťažkosti s likvidáciou kalamity v rokoch 1912 –1913 mohla byť táto chata

neďaleko prameňa a lesnej škôlky odovzdaná do užívania až v máji 1914. Bol to prízemný zrub so šindľovou strechou, dvoma izbami, kuchyňou a otvorenou verandou. Jeho plány vyhotovil mestský lesný inžinier Andrej Schaffer, ktorý viedol aj stavebné práce tesárov a lesných robotníkov z Vyšného Klátova. Náklady na výstavbu zrubu nepresiahli 1 500 korún, pretože mesto poskytlo všetok stavebný materiál zadarmo. Útulňu počas prvej svetovej vojny viackrát vykradli. V júni 1919 sa tu odohrali boje medzi oddielmi vojsk Maďarskej republiky rád a 30. peším plukom československého vojska, pri ktorých bola chata značne poškodená a vydrancovaná. V roku 1925 na jej mieste postavil Karpatský spolok novú neobhospodarovanú útulňu, ktorú prístavbami v rokoch 1927 a 1934 zmenili na riadnu turistickú chatu, s kapacitou až 100 postelí. V roku 1929 ju pomenovali Lajoška, na počesť zomrelého predsedu Košickej odbočky Karpatského spolku, kanoníka Ľudovíta Konrádyho (1859 – 1929). Zničená bola vo vojnových udalostiach 31. decembra 1944. Po vojne na základoch predošlej, začal Klub slovenských turistov a lyžiarov – odbor Košice v roku 1948 stavať súčasnú chatu opäť za významnej finančnej a materiálnej podpory mesta. Po násilnom zrušení klubu v roku 1949, opustenú a nedokončenú stavbu získala prídružená výroba podniku Československé stavebné závody a v roku 1951 ju dokončila ako svoju podnikovú chatu. Už v nasledujúcom roku prešla do služieb verejnosti ako turistická chata a tomuto účelu slúži doteraz.

Turistický spolok Priateľov prírody sa v roku 1913 rozhodol postaviť turistickú chatu na vrchu Pokrivy. S týmto nápadom však nesúhlasil košický lesný úrad a na návrh lesmajstra Karsaiho určili ako miesto výstavby neďalekú poľanu Vozárska, južne pod Spáleným vrchom (797 m n.m.). Pôvodne dvojizbový zrub na kamennom základe s miestom pre 40 osôb, turisti nazvali na počesť svojho predsedu Békefiho chatou. Slávnostne ju odovzdali do užívania za prítomnosti vyše 600 (!) turistov v dňoch 28. a 29. júna 1914. Mesto Košice na tejto slávnosti zastupoval vedúci lesného úradu, lesný radca Karol Karsay. V roku 1934 chatu rozšírili o zrubový

Békefiho chatu na Vozárskej postavili košícki turisti v roku 1914. O dvadsať rokov neskôr ju rozšírili o zrubovú poschodovú prístavbu. Zničená bola v roku 1945.

poschodový trakt a jej kapacita vzrástla na 60 postelí. V roku 1938 ostala na slovenskom území a prevzali ju prešovskí turisti. Tí ju však pre jej odľahlosť navštevovali veľmi zriedka, a pretože stála blízko hranice, stávala sa útočiskom mnohých prenasledovaných a neskôr aj partizánov zo zväzku "Alexander Nevskij", ktorí v jej blízkosti v polovici decembra 1944 zvedli prudké boje s Nemcami.

Smutný bol osud 34-ročného ružinského hájnika Ernesta Gaiswinklera, ktorého 9. septembra 1944 zadržali na pochôdzke po svojom lesnom revíre a za neznámych okolností zavraždili pri Békefiho chate na Vozárskej. Neskôr sa kruto a možno neprávom pomstili aj rodine Wilibalda Schmidta, ktorý bol vedúcim poľesia v Malej Lodine. Keď koncom roka 1944 vyhodili partizáni do povetria železničný most v Ružine, lesník Schmidt vraj jedného z nich udal vyšetrovujúcim orgánom. Partizáni ho preto spolu so synom a dcérou v obci zaistili a vyviekli na Vozársku, kde ich uväznili v turistickej chate. Synovi a dcére sa podarilo za dramatických okolností z chaty utiecť, lesníka Schmidta však pred chatou zastrelili. Aj

takéto kruté udalosti sa odohrali na Békefiho chate, ktorá síce vojnové útrapy prežila, no zločinné ruky ju po prechode frontu na jar 1945 vyrabovali a podpálili. Dnes už iba jej základy a pivnica využívaná lesnými robotníkmi ako snehová jama na priesady, ako aj zvyšky železných poschodových postelí, pripomínajú na poľane Vozárska túto kedysi krásnu zrubovú chatu.

S menom lesmajstra Karola Karsaiho sa viaže aj vybudovanie 1600 metrov dlhého vychádzkového chodníka od vyschnutého prameňa za hostincom Baránok ponad pravú stranu vozovky smerujúcej na Spiš. Na jeho výstavbu v roku 1915 vyčlenil lesmajster Karsay lesných robotníkov z radov ruských zajatcov. Chodník vedúci na bralo Sokolej skaly (dnes nesprávne nazývanej Vrabčie skaly) sa zarezával do príkreho svahu a nechýbali tu ani oddychové lavičky. Nazvali ho

Kriebelov chodník, na počesť hlavného mestského notára a vedúceho vychádzkového výboru Turistického kruhu okolia Košíc JUDr. Edgara Kriebela (1871 – 1938), ktorý sa najviac pričínil o jeho vybudovanie. Tento vychádzkový chodník používajú Košičania často aj teraz, i keď je v záverečnej časti poškodený zosuvmi pôdy.

Lesný radca Karol Karsai pôsobil ako vedúci Mestského lesného úradu do 23. mája 1921, kedy ho v nových spoločenskopolitických pomeroch z funkcie odvolali. Dôvodom bolo aj zamestnávanie "mŕtvych duší" na lesnom úrade - 20 dôstojníkov bývalej monarchie - ktorí tu však vykazovanú prácu lesných robotníkov v skutočnosti vôbec nevykonávali. Karsay odišiel do Soprone v Maďarsku, kde pôsobil ako kráľovský hospodársky hlavný radca na lesníckej akadémii. V roku 1940 tu napísal zaujímavé pojednanie - Slobodné kráľovské mesto Košice ako majiteľ lesov. Jeho nástupcom na čele Mestského lesného úradu sa stal hospodársky radca Jindřich Sedláček.

Po vzniku Československa bol reorganizovaný mestský magistrát, jeho jednotlivé oddelenia a mestské

Košickí poľovníci pred chatou Lajoška na Prednej holiči v roku 1925. Vpravo v svetri stojí riaditeľ lesov Ľudovít Franciscy.

úradu. Tak došlo aj k opätovnej reorganizácii Mestského lesného úradu, na ktorom z celkového počtu 281 mestských zamestnancov v roku 1920, pôsobilo 64 stálych pracovníkov. Znovu boli zriadené 4 poľesia so sídlom v Košiciach, Malej Lodine, Košickej Belej a Kostolanoch. Samostatné zložky tvorili parná píla a mestský drevosklad. V roku 1926 získané Csákyho lesné majetky patrili pod novozriadenú Správu mestského poľnohospodárstva v Jaklovciach. Koncom 20. rokov boli vedúcimi lesných správ Ing. Pavol Pauksch (Košice), Ing. Dionýz Till (Malá Lodina), Ing. Peter Druska (Košická Belá), Jaroslav Sekáč (Kostolany) a František Mikoletzky (Jaklovce). Vedúcimestskej píly bol Karol Zimmermann, drevoskladu Juraj Makránszky.

V roku 1924 sa riaditeľom lesného úradu už pod novým názvom Lesné a poľné riaditeľstvo mesta Košice

Dionýz Till - vedúci lesnej správy v Malej Lodine, od roku 1938 riaditeľ Lesného úradu v Košiciach.

Pavol Pauksch - vedúci lesnej správy v Košiciach, od roku 1941 riaditeľ lesného úradu.

stal Ing. Ľudovít Franciscy, ktorého v 30. rokoch vystriedal Ing. Peter Druska. Po pripojení Košíc k Maďarsku sa koncom roku 1938 stal riaditeľom mestských lesov Ing. Dionýz Till (1889 – 1964), ktorého v rokoch 1940 až 1944 vystriedal lesný radca Ing. Pavol Pauksch (1889 – 1859). Koncom vojny v rokoch 1944 – 1945 bol riaditeľom opäť Dionýz Till.

Čelní predstavitelia mestských lesov sa aj v medzivojnovom období angažovali v poľovníckych a turistických spolkoch, kde zo svojej pozície veľkou mierou ovplyvnili ich činnosť aj na prospech občanov mesta. Ing. Franciscy sa v roku 1925 výrazne zaslúžil o postavenie novej turistickej chaty na Prednej holiči, Dionýz Till ešte ako vedúci poľesia v Malej Lodine projektoval turistickú tzv. Móriczovu chatu. Postavil ju Košický turistický kruh v roku 1932 na Bokšove medzi Malou a Veľkou Lodi-